

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

Національне виховання на уроках

української мови і літератури

Концепція гуманітарної освіти є елементом освітньої ідеології, яка зі шкільних років повинна формувати особистість – гідного представника української нації.

Урок рідної мови та літератури...

Яким він має бути сьогодні? Що може стати першим кроком на шляху до глибокого взаєморозуміння між учителем та учнем?

Уроки мови та літератури мають не лише освітнє, а й виховне значення. Вплив засобів мистецтва слова на юну душу величезний. Духовна спадщина нашого народу зберігає характерні риси українського виховного ідеалу, якому має підпорядковуватися формування національної самосвідомості підростаючого покоління.

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

Кожен учитель ставить мету: сформувати гармонійно розвинену, освічену, соціально активну й національно свідому молоду людину, яка має почуття громадянської відповідальності, високі духовні якості, є носієм кращих надбань національної та світової культур, здатна до самовдосконалення.

У викладанні літератури за останні роки зроблено чимало. Вона відкрилася перед учнем новими гранями як могутнє джерело української духовності, нерозривно пов'язана з національними і культурними традиціями.

Національний тип особливості виростає на ідеях національної філософії, народних ідеалах, традиціях, звичаях і обрядах, морально – етичних цінностях, на культурно – історичному досвіді, здобутках народу впродовж багатьох епох.

Національне виховання: географічне положення, історія, родина, культура, традиції, побут.

Готуючись до уроків мови та літератури, намагаюсь підібрати такий матеріал, який був би не тільки пізнавальним, але й реалізував виховний потенціал.

Особливу увагу звертаю на підбір епіграфа до кожного уроку, бо саме від нього іду до реалізації поставленої мети, відновити споконвічну шляхетність українського народу, його національну гідність і самостійність, високу моральність і працелюбність.

Розумне, систематичне національне виховання може подолати почуття меншовартості і сформувати людину – громадянина з національним складом мислення та природним почуттям гордості, що ти – українець.

Тема уроку:

"Гайдамаки". Складність історичної долі українського народу. Сюжетні лінії твору, кульмінаційні вершини. Посталий народ як герой поеми. Образ Яреми. Заклик до єднання слов'янських народів.

Мета:

спираючись на набуті учнями теоретичні знання, розкрити тему твору, показати велич і силу народного гніву, зображеного Шевченком у поемі "Гайдамаки", заклик поета до єднання слов'янських народів, розкривати вміння сприймати літературний твір в історичному контексті, розвивати образне мислення учнів, виховувати пошану до славних сторінок історії народу, який боровся за свою свободу.

Тип уроку:

урок засвоєння нових знань

Обладнання: вишитий рушник, кетяги калини, різні видання "Кобзаря", поема "Гайдамаки" ілюстрації на історичну тему, виставка книжок "Історія України" в художній літературі, вислів "Козацькому роду нема переводу", роздаткові матеріали з теорії літератури.

Епіграф:

"Любіть її, думу правди, козацькую славу"

Т. Шевченко

Звучить мелодія української народної пісні "Ой на горі та й женці жнуть..."

Слово вчителя.

- Слухаючи цю пісню, линемо думками в сиву давнину, прагнемо пізнати життя наших предків, сповнене боротьби і страждань, як писав Шевченко, "чия правда, чия кривда і чий ми діти", бо не хочеться бути поганими правнуками славних прадідів великих.

Ми живемо в час, коли народи світу усвідомлюють свою національну самобутність, гідність і прагнуть свободи й незалежності, відроджують занедбані джерела культури.

Болем відгукуються рядки із щоденника Олександра Довженка, написані в тяжкі дні Великої Вітчизняної війни: "Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася забороненим, ворожим і контрреволюційним, – це Україна. Другої такої країни на земній кулі нема".

То ж не будьмо духовними каліками, які зрікаються рідної мови, культури, історії свого народу.

Відомо, що хто не знає минулого, не вартий майбутнього.

- Звідки ж ми можемо почерпнути знання про життя наших предків? (відповіді учнів, які розкривають джерела пізнання минувшини: усна народна творчість, писемні та археологічні пам'ятки – літописи, хроніки, наукові праці істориків). До таких джерел належить і художня література, зокрема поема "Гайдамаки", яку ми розпочинаємо вивчати.

Завдання сьогоднішнього уроку:

- ознайомлення з історією написання і видання твору;

- історична основа;

- жанр;

- композиція;

- головні герої.

Зверніть увагу на епіграф уроку "Любіть її, думу правди, козацьку славу".

- На що спрямовують ці слова? (відповіді учнів: на глибоку повагу до своєї історії, яку треба вивчати і добре знати).

Робота в зошитах.

Дата, тема уроку.

План.

1. Історія написання та видання поеми, її джерела.

2. Історична основа твору.

3. Тема, жанр, композиція.

4. Повсталий народ – головний герой твору.

5. Образ Яреми – типового представника пригнобленого, але нескореного селянства.

6. Образи Гонти та Залізняка.

7. Заклик до єднання слов'янських народів.

Бесіда з елементами розповіді.

- Звідки ж черпав Кобзар матеріал для поеми "Гайдамаки"?

(розповіді учнів. У дитинстві малий Тарасик дуже любив слухати розповіді свого діда Івана про Коліївщину, гайдамаків)

- Хто такі гайдамаки? Коліївщина?

Гайдамаки – українські повстанці проти польської шляхти, яка захопила всю Правобережну Україну і жорстко експлуатувала трудовий народ. Постання у народі дістало назву Коліївщина.

Написав Administrator
Субота, 20 березня 2010 10:44

Демонструю портрет – зарисовку діда Івана, зроблену Кобзарем, зачитую уривок з поеми:

Столітнії очі, як зорі, сіяли,

А слово за словом сміялось, лилось:

Як ляхи конали, як Сміла горіла,

Сусіди од страху, од жалю німіли.

А мені, малому, не раз довелось.

За титаря плакати. І ніхто не бачив,

Що мала дитина у куточку плаче.

Спасибі дідусю, що ти заховав

В голові столітній ту славу козачу:

Я її онукам тепер розказав.

Дев'ятикласники називають інші джерела: розповіді, перекази про повстання, які чув Шевченко від старожилів, історичні матеріали.

Учитель зачитує цитату з передмови до поеми: "Про те, що діялось на Україні 1768 року, розкажую так, як чув од старих людей..."

Про гайдамаччину в часи Шевченка було написано дуже мало. Зрозуміло, що все опубліковане поет читав з великим зацікавленням. Це "Історія Малої Росії" Д. Бантиси – Каменського, "Історія Русів" невідомого автора, "Історія королівства польського" та ряд інших праць.

Учні виступають із повідомленнями про історичні джерела поеми.

На дошці прикріплені дати

1648 – 1654, 1686, 1764, 1768

1648 – 1654 – визвольна війна українського народу проти панської Польщі.

1686 – "Вічний мир" між Росією і Польщею, за яким було встановлено остаточні кордони між Російською державою і королівством Польським: Лівобережна Україна і Київ з невеликими прилеглими територіями відходили до Росії, а вся Правобережна Україна залишилася у складі Речі Посполитої.

1764 – ліквідація гетьманства на території Лівобережної України.

1768 – повстання селян, що ввійшло в історію під назвою "Коліївщина". (від слова "колій" – той, що коле, гайдамаччина – від гайдамака, "гайде", з турецької мови гнати, переслідувати).

Гайдамацький рух розгорнувся на Україні у XVIII столітті. Це була боротьба проти соціального, національного, релігійного гніту на Правобережжі, де панувала польська шляхта.

Однією з причин повстання було те, що в 1768 році комісія польського сейму уклала трактат з Росією, за яким православна шляхта прирівнювалася у правах з католиками. Проти цього трактату виступила шляхта на чолі з Пулавським і Красинським, яка створила на Україні Барську конфедерацію (Бар-місто на Вінниччині), яка діяла з 1768 по 1772 рік. Вона виступала проти сеймової ухвали і короля. Барська конфедерація опиралася на підтримку Франції, Туреччини, Австрії. Конфедерація (від лат. – спілка, об'єднання). У Польщі XVI – XVIII ст. це тимчасово військово – політичні союзи шляхти, що створювалися для збереження привілеїв шляхти, захисту прав католицької церкви тощо; розпочали жорстку розправу над українським населенням Правобережної України: грабували людей, руйнували православні церкви, переслідували українську культуру, примушували українців приймати католицьку віру, ополячуватися.

- У якому розділі описав Т. Шевченко про свавілля конфедератів (розділ "Інтродукція". Зачитується уривок).

Гайдамаччина була відповіддю українського народу на нелюдські звірства конфедератів. На чолі повстанських загонів стає Максим Залізняк. Походить із села Медведівки, був на Запоріжжі, в Очакові, наймитував.

Другий керівник повстання Іван Гонта. Він родом із села Розсішок, що належало, як і Умань, польським магнатам Потоцьким. Гонта був надвірним козаком, а потім сотником надвірних козаків – озброєних воїнів, що служили в маєтках польської шляхти. Повстання розпочалося в районі Мотрининського монастиря (біля Черкас) у травні. Загони Залізняка вирушили на Умань. На бік повстанців перейшов загін надвірних козаків на чолі з Гонтою,

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

який був посланий для їх придушення. Гайдамаки захопили Умань, потім майже всю Київщину, Поділля, Волинь, Галичину, Прикарпаття. У повстанні брали участь молдавські та російські селяни – втікачі від поміщиків.

- Які міста були охоплені повстанцями? (зачитують учні уривок з розділу "Червоний бенкет")

- Який резонанс мала Коліївщина?

Під впливом Коліївщини 1769 року спалахнуло повстання в Польщі в районі Любліна та інших місцях. Повстання загрожувало охопити майже всю територію України. Великий його розмах викликав занепокоєння в Туреччині, Угорщині, Пруссії.

- Чим закінчилося повстання?

Панівні кола Польщі, які не могли самі дати раду повстанцям, звернулися до Росії з проханням допомогти їм. Царський уряд, боячись поширення боротьби українського народу на Лівобережну Україну вже проти українських і російських поміщиків, послав війська на територію, охоплену повстанням. Під час зустрічі з командуванням царських військ Залізник і Гонта були по зрадницькому схоплені, а їхні загони роззброєні.

Залізника, що був російським підданим, покарано батогами і заслано на вічну каторгу в Нерчинськ. Не дійшовши до місця заслання, Залізник знову втік. Та й на цей раз його впіймали і кинули до в'язниці в Москві, звідки відправили на заслання. Припускають, що Залізник і звідти втік, брав участь у селянській війні, яку очолив Омелян Пугачов.

Гонту як польського підданого передали польській шляхті. Його люто катували, а потім у селі Сербах, (нині Гонтівка) на Поділлі, стратили.

Робота з текстом.

- У якому розділі Т. Шевченко розкриває причини повстання?

У розділі "Інтродукція" (вступ до великого музичного або художнього твору). Оскільки в поемі був уже ліричний вступ, Т.Шевченко назвав тут історичний вступ "Інтродукцією". У розділі дається влучна характеристика політичному ладові шляхетської Польщі. Тут панувало свавілля шляхти та магнатів, що призводило до анархії в державі.

- Яке життя вела шляхта?

Було, шляхта, знай чваниться,

День і ніч гуляє.

Та королем коверзує...

- Хто був самою активною силою повстання? ("громада у сіряках")

(учні зачитують цитати)

...осталися

Діти та собаки –

Жінки навіть з рогачами

Пішли в гайдамаки.

Визначаємо тему, жанр, композицію.

Тема – зображення боротьби українського народу проти польського панування, повстання під назвою Коліївщина.

Жанр – ліро – епічна історико – героїчна поема.

2 сюжетні лінії.

Перша – широке зображення гайдамацького повстання.

Друга – взаємини Яреми і Оксани.

Написав Administrator
Субота, 20 березня 2010 10:44

Поема складається із вступу, 11 розділів і епілогу.

Вступ – поет висловлює свої погляди на життя, на мистецтво, заявляє про те, що героєм його поеми буде повсталий народ та його представник – наймит Ярема "у постолах".

Епілог є завершенням першої сюжетної лінії. У ньому говориться про поразку гайдамаків та про їх нескореність.

- Хто головний герой твору?

З ним ми знайомимось у 8 розділі.

"Вступ". Справжні герої, сини народу, а гайдамаччина як героїчна сторінка визвольної війни українського народу проти польсько – шляхетського гноблення. Поема полум'яного, грізного народного гніву, породженого соціальною і національною кривдою.

Замучені руки

Розв'язались – і кров за кров,

І муки за муки.

Написав Administrator
Субота, 20 березня 2010 10:44

- Як називає Шевченко гайдамак? (герої, орли)

На гвалт України

Орли налетіли.

Вони нещадні й непримиренні в своєму всенародному визвольному пориві, у відплаті панам за заподіяні кривди, знущання.

Як смерть люта, не вважають

На літа, на вроду...

...Де проїдуть – земля горить,

Кров'ю підпливає.

- Чого прагнуть повстанці? (визволення, автор змальовує сильних, мужніх людей, які піднялися на захист рідного краю).

- Назвати представників повсталого народу?

- Образ Яреми Галайди.

Ярема – узагальнений художній образ. Повстанець – гайдамака, учасник всенародної війни проти польсько – шляхетського панування на Правобережній Україні. Він сповнений ненависті, лютого гніву до гнобителів й прагнення помститися їм за всі кривди. Почуття протесту проти гноблення приводить Ярему в гайдамацький загін Максима Залізняка, де він своєю мужністю безкомпромісною поведінкою здобуває загальну шану. Нещадна боротьба з ворогами приносить йому славу на всю Україну. Із наймита – попихача, над яким збиткується хазяїн – корчмар, Ярема перетворюється на грізного месника, стає незламним борцем за народну волю й права.

Провідні риси вдачі Яреми, його характеру – героїзм, волелюбність, відчайдушність у боротьбі. Ярема – істинно шевченківський герой, надзвичайно близький поетові і своїм соціальним статусом, і душевним складом.

Селянське повстання 1768 року – Коліївщина – широко і правдиво відображено в історичних піснях українського народу. Пісня "Виїхав Гонта із Умані" з великою художньою силою відтворює типову картину гайдамацьких повстань і образи народних месників. (зачитується уривок пісні)

У "Гайдамаках" Шевченка Гонта і Залізник мають багато спільного з образами історичних пісень. Проте між фольклорними і літературними (шевченківськими) образами гайдамаків є чимало відмінного. Т.Шевченко проникає у духовний світ Гонти значно глибше від народних співців, використовує не фольклорний, а літературний прийом.

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

Іван Гонта – народний месник, значно суворіший від Максима Залізняка. Головна риса – почуття обов'язку перед народом, відданість його інтересам, мужність, незалежність. Своїх дітей вбиває, бо вони стали католиками в ім'я того, щоб "не було поговору, щоб не було зради".

Максим Залізняк – ватажок повстання, патріот. Його шанують і ушлавляють запорожці: "У нас один старшина – батько Максим". Він виявляє високу мужність у бою, особистим прикладом запалює повстанців на боротьбу. Це – щира душа, яка живе інтересами мас і кровно з ними зв'язана.

Наш отаман,

Орел сизокрилий!

Нема в його ні оселі,

Ні саду, ні ставу...

Залізняк – втілення народного гніву проти панів, непримиренності, нещадності до ворогів.

Слово вчителя.

Письменник порушує дуже багато животрепетних проблем, важливих для його епохи. Але ми, читаючи твір нині, помічаємо, що вони важливі для нас. Вражає геніальне передбачення великого митця.

...А за віщо, за що люди гинуть?

(розділ "Гупалівщина")

Слухаючи уривок, виникають у нас картини війн, крові, жертв, яких так багато в світі. По сучасному звучать такі кобзареві рядки:

Гетьмани, гетьмани якби – то ви встали...

Написав Administrator
Субота, 20 березня 2010 10:44

("Свято в Чигирині")

Вікторина.

- 1. У якому році відбулося повстання, описане у поемі Т. Шевченка?*
- 2. Яку назву мало це повстання?*
- 3. Які джерела використав Т. Шевченко для написання поеми?*
- 4. Кому присвячено поему.*
- 5. Скільки сюжетних ліній має поема?*
- 6. Хто є головним героєм поеми?*
- 7. Поема за жанром.*
- 8. Кому присвячена народна пісня*

"Літа орел, літа сизий"

9. Що змальовано у кінці поеми?

Домашнє завдання.

Вивчити напам'ять уривки.

Роль ліричних відступів.

Віршовий розмір.

Підсумок уроку.

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

Література.

Написав Administrator

Субота, 20 березня 2010 10:44

1. Михайло Грушевський – Ілюстрована історія України з додатками і доповненнями, Донецьк, 2008

2. Федченко М.П. Тарас Григорович Шевченко – К., 1989

3. Авраменко О.М. Українська література – Хрестоматія. К.: Генеза, 2009

4. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та коледжах □ 6, 2008

5. Т. Шевченко, Твори в п'яти томах, К: Дніпро, 1984